

Series : RQ3SP
SET~4

प्रश्न-पत्र कोड
Q.P. Code
49

रोल नं.

Roll No.

परीक्षार्थी प्रश्न-पत्र कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें।

Candidates must write the Q.P. Code on the title page of the answer-book.

संस्कृतम् (ऐच्छिकम्)

SANSKRIT (Elective)

अवधि : होरात्रयम्

निर्धारित समय : 3 घण्टे

Time allowed : 3 hours

पूर्णाङ्कः : 80

अधिकतम अंक : 80

Maximum Marks : 80

नोट :

- (I) कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 19 हैं।
- (II) प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए प्रश्न-पत्र कोड को परीक्षार्थी उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें।
- (III) कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में 19 प्रश्न हैं।
- (IV) कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, उत्तर-पुस्तिका में यथा स्थान पर प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- (V) इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है। प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा। 10.15 बजे से 10.30 बजे तक परीक्षार्थी केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे।

NOTE :

- (I) Please check that this question paper contains 19 printed pages.
- (II) Q.P. Code given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- (III) Please check that this question paper contains 19 questions.
- (IV) Please write down the Serial Number of the question in the answer-book at the given place before attempting it.
- (V) 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the candidates will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

General Instructions :

This question paper is divided into **5** (five) sections.

It has total **19** questions.

Section A – 1 Question no. 1

Section B – 2 Questions no. 2 to 3

Section C – 5 Questions no. 4 to 8

Section D – 9 Questions no. 9 to 17

Section E – 2 Questions no. 18 to 19

Attempt questions as per specific instructions.

Write question no. in answer book before attempting it.

सामान्य निर्देशाः

अस्मिन् प्रश्न पत्रे पञ्च खण्डाः सन्ति ।

अस्मिन् प्रश्नपत्रे समेत्य नवदश (19) प्रश्नाः सन्ति ।

खण्डः ‘क’ – अपठित-अवबोधनम् – 10 अङ्काः

खण्डः ‘ख’ – रचनात्मक-कार्यम् – 10 अङ्काः

खण्डः ‘ग’ – अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् – 15 अङ्काः

खण्डः ‘घ’ – (i) पठितावबोधनम् – 25 अङ्काः

(ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः – 10 अङ्काः

खण्डः ‘ङ’ – छन्दोऽलङ्कार-परिचयः – 10 अङ्काः

खण्डः ‘क’ – 1 – प्रश्नसंख्य 1 पर्यन्तम्

खण्डः ‘ख’ – 2 – प्रश्नसंख्य 2 तः 3 पर्यन्तम्

खण्डः ‘ग’ – 5 – प्रश्नसंख्य 4 तः 8 पर्यन्तम्

खण्डः ‘घ’ – 9 – प्रश्नसंख्य 9 तः 17 पर्यन्तम्

खण्डः ‘ङ’ – 2 – प्रश्नसंख्य 18 तः 19 पर्यन्तम्

- विशिष्टनिर्देशानुसारं प्रश्नः समाधेयाः ।
- उत्तरपुस्तिकायां लेखनात् पूर्वं सर्वप्रथमं प्रश्नसंख्य लेखनीया ।

खण्ड: 'क'

अपठित-अवबोधनम्

10 अङ्काः

अपठित अवबोधन

Unseen Reading Comprehension

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित व प्रदत्तप्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।
निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।

Read the following passage and answer the given questions in Sanskrit.

आधुनिकं युगं तु विज्ञानस्य ययुगम् एव कथ्यते । यत्र कुत्रापि दृष्टिः गच्छति तत्र विज्ञानस्य प्रभावः दृश्यते । सञ्चारक्षेत्रेषु तु विशेषतः विज्ञानस्य प्रभावः विस्मयकारकः अवलोक्यते । वयं विभिन्नयन्त्रैः तु दूरतः अपि परस्परं वार्तालापं कर्तुं शक्नुमः । रेडियो इति यन्त्रेण शृणुमः दूरदर्शनेन च सर्वमेव पश्यामः । अधुना तत्क्षणमेव वयं देशविदेशानां समाचारान् जानीमः । अस्माकं मनोरञ्जनमपि दूरदर्शनेन भवति । एतत् तु विज्ञानस्य चमत्कारः एव । चिकित्साक्षेत्रे अपि विज्ञानस्य प्रभावः अपूर्वः दृश्यते । शल्य चिकित्सा तु विज्ञानस्य एकं वरदानं वर्तते । परं विज्ञानस्य यकेचित् दुष्प्रभावाः अपि सन्ति । वैज्ञानिकैः अत्याधुनिकानि अस्त्र-शस्त्राणि निर्माय, जीवानाम् अस्तित्वमपि विनाशमुखे प्रेषितम् । प्रतिदिनमेव युद्धक्षेत्रे मानवः मानवानां संहारं करोति । मानवजीवने विज्ञानस्य सदुपयोगेन लाभाः भवन्ति किन्तु दुरुपयोगेन च हानयः अपि जायन्ते ।

प्रश्नाः

- (अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्न द्वयम्)
एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer in one word. (Only two questions)

2×1=2

- (i) आधुनिकं युगं कस्य ययुगम् एव कथ्यते ?
(ii) सर्वमेव केन पश्यामः ?
(iii) कस्मिन् अपि विज्ञानस्य प्रभावः अपूर्वः ?

- (आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्न द्वयम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (Only two questions)

2×2=4

- (i) मानवजीवने लाभाः हानयः च कथं भवन्ति ?
(ii) कुत्र विज्ञानस्य प्रभावः विस्मयकारकः ?
(iii) वैज्ञानिकैः अस्त्राणि निर्माय किं कृतम् ?

- (इ) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।
 इस अनुच्छेद के लिए उपयुक्त शीर्षक संस्कृत में लिखिए ।

Write a suitable title for this passage in Sanskrit.

1×1=1

- (ई) निर्देशानुसारम् उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नम्)

निर्देशानुसार उचित उत्तर चुनकर लिखिए । (केवल तीन प्रश्न)

Choose the appropriate answer and write as directed.

3×1=3

(Only three questions)

- (i) 'शल्य-चिकित्सा तु विज्ञानस्य एकं वरदानं वर्तते' – अत्र शल्य-चिकित्सा इति कर्तृ पदस्य क्रियापदं किम् ?
 (A) विज्ञानस्य (B) एकम्
 (C) वरदानम् (D) वर्तते
- (ii) 'आधुनिकं युगं तु विज्ञानस्य युगम् एव कथ्यते ।' अत्र किं विशेष्यपदम् ?
 (A) आधुनिकम् (B) युगम्
 (C) विज्ञानस्य (D) कथ्यते
- (iii) 'वयं विभिन्न-यन्त्रैः तु दूरतः अपि परस्परं वार्तालापं कर्तुं शक्नुमः ।' अत्र 'मिथः' इति पदस्य पर्यायपदं किम् ?
 (A) दूरतः (B) परस्परम्
 (C) तु (D) कर्तुम्
- (iv) 'अधुना वयं देशविदेशानां समाचारान् जानीमः ।' अत्र 'जानीमः' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
 (A) अधुना (B) वयम्
 (C) देशविदेशानाम् (D) समाचारान्

खण्ड: 'ख'

रचनात्मक-कार्यम्

रचनात्मक कार्य

Writing Skills

10 अङ्काः

2. (क) भवान्/भवती वा गुरुग्रामे वसति । भवता/भवत्या गतसप्ताहे जन्तुशाला दृष्टा । अस्य अनुभवस्य वैशिष्ट्यं वर्णयन्/वर्णयन्ती गोवर्धनवासिनं स्वमित्रं प्रति मञ्जूषायां प्रदत्तसङ्केतानां सहायतया पत्रमेकं लिखत ।

आप गुरुग्राम में रहते हैं । आपने पिछले सप्ताह चिड़ियाघर देखा था । इस अनुभव की विशेषताओं का वर्णन करते हुए गोवर्धन निवासी अपने मित्र को मंजूषा में दिए गए संकेतों की सहायता से एक पत्र लिखिए ।

You live in Gurugram. You visited the zoo last week. Write a letter to your friend who lives in Govardhan describing the highlights of this experience using the prompts provided in the box.

5

मञ्जूषा

नमो नमः, प्रियमित्रं, मित्रैः सह, जन्तुशाला, उत्साहिताः, जन्तवः, पक्षिणः, कलरवम्, द्रष्टुम्, श्रृगालः, चित्रकः, गजः, व्याघ्रः, प्रवेशपत्रम्, आदाय, अविस्मरणीयम्, श्रान्तः, भीतः, भोजनम्, कर्मचारिणः, इतस्ततः ।

अथवा (OR)

- (ख) स्वविद्यालयस्य छात्राणां कृते सङ्गणककक्षस्य व्यवस्थां कारयितुं स्वविद्यालयस्य प्रधानाचार्यं प्रति मञ्जूषायां प्रदत्तसङ्केतानां सहायतया पत्रमेकं लिखत ।

अपने विद्यालय के छात्रों के लिए संगणक कक्ष की व्यवस्था करवाने के लिए अपने विद्यालय के प्रधानाचार्य को मंजूषा में दिए गए संकेतों की सहायता से एक पत्र लिखिए ।

Write a letter to the Principal of your school using the clues given in the box to arrange a computer room for the students of your school.

5

मञ्जूषा

सेवायाम्, प्रधानाचार्यः, आधुनिकम्, सुविधा, ज्ञानप्राप्तम्, सङ्गणकम्, उपयोगि, अनिवार्यम्, वञ्चिताः, विकासम्, भवेत्, सर्वत्र, आज्ञाकारी, धन्यवादाः, प्रदाय ।

3. (क) प्रदत्ततथ्यानां सहायतया अधोलिखितं विषयम् अधिकृत्य संस्कृतेन अनुच्छेदं लिखत ।
 दिए गए तथ्यों की सहायता से निम्नलिखित विषय पर संस्कृत में अनुच्छेद लिखिए ।

Write a passage on the topic given below with the help of the given facts in Sanskrit.

5

विषय: – मम प्रियस्थानम्

पर्यटनम्, रोचकम्, सुखकरम्, देशविदेशेषु, विभिन्नः, भाषा, संस्कृतिः, रोचते, सर्वाधिकम्, पर्वतीय क्षेत्रम् वर्षपर्यन्तम्, गत्वा, अनुभवामि, अवकाशे, यापनम्, आनन्ददायकः, विशिष्टा, सर्वैः, स्वर्गतुल्यः, उपसंहारः ।

अथवा (OR)

- (ख) अधोलिखितवाक्येषु केषाञ्चन पञ्चवाक्यानां संस्कृतेन अनुवादं कुरुत ।

निम्नलिखित वाक्यों में से किन्हीं पाँच वाक्यों का संस्कृत में अनुवाद कीजिए ।

Translate any **five** of the following sentences into Sanskrit.

5×1=5

- (i) वे सब मिलकर खेल रही हैं ।
They are all playing together.
- (ii) भारत त्योहारों का देश है ।
India is a country of festivals.
- (iii) हम सब कल चलचित्र देखने गए थे ।
We all went to watch a movie yesterday.
- (iv) चिकित्सक रोगी को औषधि देता है ।
Doctor gives medicine to patient.
- (v) तुम्हें रात में अल्प भोजन करना चाहिए ।
You should eat less at night.
- (vi) मैं प्रतियोगिता के लिए नहीं जाऊँगी ।
I will not go for the competition.
- (vii) तुम दोनों बाहर जाओ ।
You both go out.

खण्ड: 'ग'

अनुप्रयुक्त व्याकरणम्
अनुप्रयुक्त व्याकरण
Applied Grammar

15 अङ्काः

4. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों की सन्धि अथवा सन्धि-विच्छेद करके लिखिए ।

(केवल तीन प्रश्न)

Write the Sandhi form or disjoin the Sandhi of the underlined words in the following sentences. (Only three questions) 3×1=3

- (क) ये के च + आत्महनो जनाः ?
(ख) न हि कः + चित् क्षणमपि तिष्ठति अकर्मकृत् ।
(ग) स्पष्टीकृत्य एव कक्षां समापयतु ।
(घ) कृतप्रतिज्ञोऽसौ शिववीरचरो निजकार्यान् विरमति ।

5. रेखाङ्कितपदानां प्रकृतिप्रत्ययौ संयोज्य विभक्त्यं वा उचितम् उत्तरं चित् व लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)
रेखांकित पदों के प्रकृति और प्रत्यय को जोड़कर अथवा विभक्त कर उचित उत्तर चुनकर लिखिए ।
(केवल तीन प्रश्न)

Select the appropriate answer by joining or disjoining the base element and the suffix element in the underlined words. (Only three questions) 3×1=3

- (i) गुरुप्रदेयाधिकनिःस्पृहः अर्थ + णिनि ।
(A) अर्थण्
(B) अर्थि
(C) अर्थी
(D) अर्थनि

- (ii) अयि जात ! कथयितव्यं कथय ।
- (A) कथ् + तव्यत्
(B) कथा + तव्यत्
(C) कथ् + क्त
(D) कथ् + तृच्
- (iii) लब्ध + टाप् अपि खलु दुःखेन परिपाल्यते ।
- (A) लब्धया
(B) लब्धा
(C) लब्धी
(D) लब्धेन
- (iv) भगवान् भास्करः सिन्दूरद्रव — स्नातानाम् इव ।
- (A) स्न + क्त
(B) स्नाता + क्त
(C) स्नात + क्त
(D) स्ना + क्त

6. मञ्जूषायां प्रदत्तैः समुचितैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखत । (केवलं प्रश्न न्ययम्)
मञ्जूषा में दिए गए समुचित अव्यय पदों से रिक्त स्थान भरकर वाक्य लिखिए । (केवल तीन प्रश्न)

Write the sentence after filling in the blanks with the appropriate indeclinable words given in the box. (Only three questions) 3×1=3

- (क) प्रायस्तवागमनसमये अहं _____ स्थास्यामि ।
(ख) मासोऽयमाषाढः, अस्ति _____ सायं समयः ।
(ग) _____ गृधः कस्यस्विद्धनम् ।
(घ) अस्ति ते माता ? स्मरसि _____ तातम् ।

मञ्जूषा

वा, च, न, मा ।

7. कोष्ठके प्रदत्तशब्देषु समुचितां विभक्तिं प्रयुज्य वाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)
 कोष्ठक में दिए गए शब्दों में उचित विभक्ति का प्रयोग कर रिक्त स्थान पूर्ण कीजिए । (केवल तीन प्रश्न)

Fill in the blanks after applying the appropriate case-endings in the words given in the brackets. (Only three questions) 3×1=3

- (क) वरतन्तुशिष्यः _____ प्रति दुर्बलाशः । (स्वार्थोपपत्ति)
 (ख) स यत्प्रमाणं कुरुते लोकः _____ अनुवर्तते । (तत्)
 (ग) न _____ रक्षति । (परिचय)
 (घ) सः _____ न विरमति । (निजकार्य)

8. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं विग्रहं समासं वा चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)
 निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों के समुचित विग्रह अथवा समास चुनकर लिखिए ।
 (केवल तीन प्रश्न)

Write the vighraha (the descriptive sentence) or the compound of the underlined words of the following sentences. (Only three questions) 3×1=3

- (i) शिववीरस्य विश्वासपात्रं तोरणदुर्गं प्रयाति ।
 (A) विश्वासं पात्रम्
 (B) विश्वासे पात्रम्
 (C) विश्वासस्य पात्रम्
 (D) विश्वासाय पात्रम्
- (ii) यौ कौ वा तव पितरौ भवतां नाम, तौ धन्यवादाहौ ।
 (A) पिता च मातृ च
 (B) माता च पिता च
 (C) माता पिता यस्य
 (D) पिता च पितः च

(iii) तावत् देदीप्यमानः शरीरः समुद्रः ब्राह्मणरूपी सन् आगच्छत् ।

- (A) देदीप्यमानशरीरः
- (B) देदीप्यशरीरः
- (C) शरीरदेदीप्यमानः
- (D) देदीप्यमानशरीरौ

(iv) न ह्येवं जगति किञ्चिदस्ति यथा इयम् न आर्या ।

- (A) नार्या
- (B) अनार्या
- (C) नारी
- (D) अनारी

खण्डः 'घ'

(i) पठितावबोधनम्
पठित-अवबोधन

25 अङ्काः

Reading Comprehension

9. अधोलिखितं गद्यांशं पठित् व तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।
निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर उस पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।

Read the following passage and answer the following questions in Sanskrit.

5

एवं चतुर्णां परस्परं विवादो लग्नः । ततो ब्राह्मणो राजसमीपमागत्य चतुर्णां विवादवृत्तान्तमकथयत् । राजापि तच्छ्रुत्वा तस्मै ब्राह्मणाय चत्वार्यपि रत्नानि ददौ । इति कथां कथयित्वा पुत्तलिका राजानमवदत्, 'भो राजन्, त्वय्येवंविध – सहजमौदार्यं विद्यते चेत् अस्मिन् सिंहासने समुपविश ।' तच्छ्रुत्वा राजा तूष्णीमासीत् ।

प्रश्नाः

- (अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer in one word. (Only two questions)

$$2 \times \frac{1}{2} = 1$$

- (i) कः तूष्णीम् आसीत् ?
- (ii) केषां विवादो लग्नः ?
- (iii) राजानम् का अवदत् ?

- (आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (Only two questions)

2×1=2

- (i) ब्राह्मणः राजसमीपम् आगत्य किमकथयत् ?
(ii) पुत्तलिका राजानं किम् अवदत् ?
(iii) राजा ब्राह्मणाय किं ददौ ?

- (इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer as directed. (Only two questions)

2×1=2

- (i) 'समुपविश' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
(ii) 'मौनम्' इति पदस्य पर्यायपदं गद्यांशे किं प्रयुक्तम् ?
(iii) 'औदार्यम्' इति विशेष्यपदस्य विशेषणपदं किम् ?

10. अधोलिखितं पद्यं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।

निम्नलिखित पद्य को पढ़कर उस पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।

Read the following poetry and answer the questions based on them in Sanskrit.

5

उत्साहसम्पन्नमदीर्घसूत्रं क्रियाविधिज्ञं व्यसनेष्वसक्तम् ।

शूरं कृतज्ञं दृढनिश्चयं च लक्ष्मीः स्वयं वाञ्छति वासहेतोः ॥

प्रश्नाः

- (अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer in one word. (Only two questions)

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

- (i) लक्ष्मीः स्वयं किमर्थं वाञ्छति ?
(ii) केषु असक्तम् उक्तम् ?
(iii) लक्ष्मीः कस्याः विधिज्ञं वासहेतोः वाञ्छति ?

- (आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (Only two questions)

2×1=2

- (i) केन सम्पन्नं नरं लक्ष्मीः स्वयं वासहेतोः वाञ्छति ?
(ii) कीदृशं नरं लक्ष्मीः वासार्थं वाञ्छति ?
(iii) लक्ष्मीः किमर्थं क्रियाविधिज्ञं नरं वाञ्छति ?

- (इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer as directed. (Only two questions)

2×1=2

- (i) लक्ष्मीः इति कर्तृपदस्य क्रियापदं श्लोके किं प्रयुक्तम् ?
(ii) 'कृतघ्नम्' इति पदस्य विलोमपदं श्लोकात् चित्वा लिखत ।
(iii) 'निश्चयम्' अस्य विशेषणपदं किं प्रयुक्तम् ?

11. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।

निम्नलिखित नाट्यांश को पढ़कर उस पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।

Read the following part of a drama and answer the questions based on them in Sanskrit.

5

कौसल्या राजर्षे ! किं न पश्यसि ? निपुणं निरूप्यमाणो वत्साया मे वध्वा मुखचन्द्रेणापि संवदत्येव ।

जनकः पश्यामि, सखि ! पश्यामि । (निरूप्य) वात्सायाश्च रघूद्वहस्य च शिशावस्मिन्नभिव्यज्यते, संवृत्तिः प्रतिबिम्बतेव निखिला सैवाकृतिः सा द्युतिः । सा वाणी विनयः स एव सहजः पुण्यानुभावोऽप्यसौ हा हा देवि किमुत्पथैर्मम मनः पारिप्लवं धावति ।

कौसल्या जात ! अस्ति ते माता ? स्मरसि वा तातम् ?

लवः नहि ।

कौसल्या ततः कस्य त्वम् ?

लवः भगवतः सुगृहीतनामधेयस्य वाल्मीकेः ।

कौसल्या अयि जात ! कथयितव्यं कथय ।

लवः एतावदेव जानामि ।

(प्रविश्य सम्भ्रान्ताः)

बटवः कुमार ! कुमार ! अश्वोऽश्व इति कोऽपि

भूतविशेषो जनपदेष्वनुश्रूयते, सोऽयमधुनाऽस्माभिः स्वयं प्रत्यक्षीकृतः ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer in one word. (Only two questions)

$$2 \times \frac{1}{2} = 1$$

(i) लवस्य मुखं कया संवदति ?

(ii) बटुभिः कः प्रत्यक्षीकृतः ?

(iii) 'ततः कस्य त्वम् ?' इति का पृच्छति ?

(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (Only two questions)

$$2 \times 1 = 2$$

(i) कौसल्या कं मातुः विषये पृच्छति ?

(ii) लवं दृष्ट्वा जनकस्य मनः कीदृशं भवति ?

(iii) अश् वंदृष्ट्वा बटवः लवं किं कथयन्ति ?

(इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer as directed. (Only two questions)

$$2 \times 1 = 2$$

(i) 'धावति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(ii) 'आम्' इति पदस्य विलोमपदं किं प्रयुक्तम् ?

(iii) 'भगवतः' अत्र विशेष्यपदं किं प्रयुक्तम् ?

- 12.** अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों के आधार पर प्रश्न निर्माण कीजिए । (केवल चार प्रश्न)

Form questions on the basis of underlined words in the following sentences. (Only four questions)

$$4 \times 1 = 4$$

(क) गुरवे वस्तु प्रदेयम् ।

(ख) विद्यया अमृतमश्नुते ।

(ग) ततो युद्धाय युज्यस्व ।

(घ) दातारं दुःस्वप्नमिव न स्मरति ।

(ङ) योगाचार्यः श्यामपट्टे लिखति ।

13. अधोलिखितस्य श्लोकस्य अन्वयं लिखत ।

निम्नलिखित श्लोक का अन्वय लिखिए ।

Write the prose order of the following verse.

3

तस्मादसक्तः सततं कार्यं कर्म समाचर ।
असक्तो ह्याचरन्कर्म परमाप्नोति पूरुषः ॥

14. अधोलिखितस्य श्लोकस्य भावार्थं संस्कृतभाषया लिखत ।

निम्नलिखित श्लोक का भावार्थ संस्कृत भाषा में लिखिए ।

Write the explanation of the following verse in Sanskrit.

3

यद्यदाचरति श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो जनः ।
स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते ॥

अथवा (OR)

‘योगस्य वैशिष्ट्यम्’ इति पाठस्य सारं सङ्क्षेपेण संस्कृतभाषया लिखत ।

‘योगस्य वैशिष्ट्यम्’ पाठ का सार संक्षेप में संस्कृत में लिखिए ।

Write briefly the summary of lesson ‘योगस्य वैशिष्ट्यम्’ in Sanskrit.

3

खण्डः ‘घ’

(ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः

10 अङ्काः

संस्कृत साहित्य और इतिहास का सामान्य परिचय

General Introduction of Sanskrit-Literature and History

15. अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)

निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दिए गए विकल्पों में से चुनिए । (केवल तीन प्रश्न)

Choose the answer from the given options of the following questions.

(Only three questions)

3×1=3

(i) कस्य अर्थगौरवम् प्रसिद्धम् ?

(A) माघस्य

(B) कालिदासस्य

(C) भारवेः

(D) अश्वघोषस्य

(ii) 'सौन्दरनन्दम्' इति महाकाव्ये कति सर्गाः सन्ति ?

- (A) पञ्चदश
- (B) षोडश
- (C) सप्तदश
- (D) अष्टादश

(iii) 'पृथ्वीराजविजयस्य रचयिता कः अस्ति ?

- (A) सिन्धुराजः
- (B) जयानकः
- (C) कल्हणः
- (D) हर्षः

(iv) चालुक्य नरेश-विक्रमादित्यस्य प्रशंसा कुत्र वर्णिता ?

- (A) हर्षचरिते
- (B) कुमारपालचरिते
- (C) मधुराविजये
- (D) विक्रमांकदेवचरिते

16. अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि प्रदत्त-विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)

निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दिए गए विकल्पों में से चुनिए । (केवल तीन प्रश्न)

Choose the answer from the given options of the following questions. (Only three questions)

3×1=3

(i) 'दण्डिनः' किं प्रसिद्धम् ?

- (A) कल्पना
- (B) पदलालित्यम्
- (C) गद्यम्
- (D) शैली

(ii) शिवराजविजयस्य लेखकः कः अस्ति ?

- (A) सुबन्धुः
- (B) सोमनाथः
- (C) अम्बिकादत्तव्यासः
- (D) बाणभट्टः

(iii) त्रिविक्रमभट्टस्य प्रसिद्धा रचना का अस्ति ?

- (A) मदालसाचम्पूः
- (B) नलचम्पू
- (C) यशस्तिलकचम्पूः
- (D) रामायणचम्पूः

(iv) 'जीवन्धरचम्पू' इति काव्यस्य रचयिता कः ?

- (A) लक्ष्मणभट्टः
- (B) हरिचन्द्रः
- (C) वेंकटराजः
- (D) अनन्तभट्टः

17. प्रदत्तविकल्पेभ्यः समुचितम् उत्तरं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
 दिए गए विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए । (केवल चार प्रश्न)

Choose appropriate answer from the given options. (Only four questions)

4×1=4

(i) कालिदासः कं नाटकम् अरचयत् ?

- (A) मृच्छकटिकम्
- (B) मुद्राराक्षसम्
- (C) प्रियदर्शिका
- (D) विक्रमोर्वशीयम्

(ii) भट्टनारायणस्य 'वेणी संहारः' कस्मिन् ग्रन्थे आधारितम् ?

- (A) रामायणे
- (B) महाभारते
- (C) उपनिषदि
- (D) कल्पनायाम्

(iii) शूद्रकस्य 'मृच्छकटिक' नाटके कति अङ्काः सन्ति ?

- (A) अष्ट
- (B) नव
- (C) दश
- (D) एकादश

(iv) उत्तररामचरितस्य रचयिता कः अस्ति ?

- (A) वाल्मीकिः
- (B) कालिदासः
- (C) भवभूतिः
- (D) नागानन्दः

(v) जीमूतवाहनस्य कथाधारितं नाटकं किम् ?

- (A) ऊरुभङ्गम्
- (B) नागानन्दः
- (C) वेणीसंहारम्
- (D) दूतवाक्यम्

खण्ड: 'ड'

छन्दोऽलङ्कारपरिचयः

10 अङ्काः

छन्द और अलंकार परिचय

Metres and Figures of Speech

18. (अ) अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)
निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए । (केवल तीन प्रश्न)

Answer the following questions. (Only three questions)

3×1=3

- (i) 'नन मयययुतेयं भोगिलोकैः' इति कस्य छन्दसः लक्षणम् अस्ति ?
- (ii) मन्दाक्रान्ता छन्दसः उदाहरणमेकम् लिखत ।
- (iii) 'यगण' इत्यस्य संक्षिप्त चिह्नानि कानि सन्ति ?
- (iv) 'वसन्ततिलका' छन्दसि प्रतिचरणं कति वर्णाः भवन्ति ?

- (आ) अधोलिखितासु श्लोकपङ्क्तिषु प्रयुक्तं छन्दः परिचीय तस्य नाम लिखत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
निम्नलिखित श्लोक पङ्क्तियों में प्रयुक्त छन्द पहचानकर नाम लिखिए । (केवल दो प्रश्न)

Write the name of the metre in the following lines of verses.

(Only two questions)

2×1=2

- (i) भवन्ति नम्रास्तरवः फलोद्गमैः नवाम्बुभिः भूरिविलम्बिनः घनाः ।
- (ii) बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्कृते ।
- (iii) तमध्वरे विश्वजितिक्षितीशं निःशेषविश्राणितकोषजातम् ।

19. (अ) अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)
निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए । (केवल तीन प्रश्न)

Answer the following questions. (Only three questions)

3×1=3

- (i) उत्प्रेक्षा-अलंकारस्य लक्षणं लिखत ।
- (ii) श्लेषालंकारस्य एकम् उदाहरणं लिखत ।
- (iii) रूपकालङ्कारस्य लक्षणं लिखत ।
- (iv) 'साम्यं वाच्यमवैधर्म्यं वाक्यैक्यम् – द्वयोः' इति कस्यालङ्कारस्य लक्षणम् ।

- (आ) अधोलिखितासु श्लोक-पङ्क्तिषु प्रयुक्तालङ्कारस्य नाम लिखत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
 निम्नलिखित श्लोक पंक्ति त्रयो में प्रयुक्त अलंकार का नाम लिखिए । (केवल दो प्रश्न)

Write the figure of speech in the following lines of verses.

(Only two questions)

2×1=2

- (i) रविसङ्क्रान्तसौभाग्यस्तुषारारुणमण्डलः ।
- (ii) रमते न मरालस्य मानसं मानसं विना ।
- (iii) कमलमिव मुखं मनोज्ञमेतत् ।

prepp
Your Personal Exam Guide

prepp
Your Personal Exam Guide

prepp
Your Personal Exam Guide

prepp
Your Personal Exam Guide

prepp
Your Personal Exam Guide